

# Rapport

---

efter kvalitetsgranskning av läsundervisningen  
inom ämnet svenska för årskurs 7-9 vid  
Skiljeboskolan i Västerås kommun

## Innehåll

---

Inledning

Resultat

Allmänna undervisningskvaliteter

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Bakgrundsuppgifter om Skiljeboskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

## Inledning

---

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av läsundervisningen inom svenska för årskurs 7-9 under våren och hösten 2011. Granskningen av Skiljeboskolan i Västerås kommun ingår i detta projekt.

Skolinspektionen har besökt och kommer att besöka skolor under våren och hösten 2011. Under denna period sker omfattande förändringar av regelverket på skolområdet. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning kommer att vara densamma oavsett om besöken sker på våren eller hösten, men bedömningarna kommer att göras utifrån olika regelverk. Redovisningen består av två delar: en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Frågeställningar och metod redovisas i slutet av denna rapport under rubrikerna Syfte och frågeställningar samt Metod och material.

Bedömningarna av de skolor/huvudmän/verksamheter som granskats före den 1 juli 2011 kommer att göras utifrån 1985 års skollag och därtill hörande författningar, bland annat grundskoleförordningen (1994:1194), förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135). Från och med den 1 juli 2011 kommer Skolinspektionen vid sina bedömningar att utgå från skollagen (2010:800) och därtill hörande författningar, bland annat skolförordningen (2011:185) och förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37). Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135) ska under läsåret 2011/12 fortsätta att gälla för elever i årskurs 9 i grundskolan.

## Rapport

2011-11-14

2 (15)

Dnr 40-2011:1833

Skiljeboskolan besöktes den 3-6 maj 2011. Ansvariga inspektörer har Joakim Norberg och Kristina Dhenstrand varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7-9 genomförs i sammanlagt 30 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7-9 är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen bildar den en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

På Skiljeboskolan skola observerades sju lektioner. För varje observerad lektion bedömdes flera olika aspekter av kvaliteten på läsundervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje aspekt är ett genomsnitt av bedömningen av aspektens indikatorer, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen.

Indikatorerna bedömdes på en skala 1-4:

1=huvudsakligen svag

2=fler svaga än starka sidor

3=fler starka än svaga sidor

4=huvudsakligen stark

Om ingen indikator för en aspekt kunde observeras bedömdes inte heller den aktuella aspekten.

## Resultat

---

Statistik från skolan visar att måluppfyllelsen är förhållandevis hög i ämnet svenska. Vårterminen 2010 fick 97 procent av eleverna i årskurs 9 minst Godkänt i slutbetyget i svenska. Mellan åren 2005 och 2009 varierade andelen elever i årskurs 9 som fick minst Godkänt i slutbetyget i svenska mellan 92 och 98 procent. Resultaten från de nationella ämnesproven i svenska i årskurs 9 år 2010 visar dock att måluppfyllelsen på läsförståelsetestet är lägre. Endast 70 procent av eleverna uppnådde kravnivån för Godkänt betyg på detta delprov, enligt data från Skolverket. Skolan genomför också så kallade klassrumsscreeningar under höstterminen i årskurs 7, där alla elevers läsförmåga testas. Resultaten från dessa screeningar används främst för att identifiera elever med sär-

skilda behov och i mindre grad som utgångspunkt för hur den ordinarie undervisningen i svenska ska planeras och läggas upp.

Skolinspektionen noterar under lektionsbesöken att det finns flera elever med annat modersmål än svenska som har problem med att förstå det svenska språket, och därför är i behov av undervisning i svenska som andraspråk. Vidare visar intervjuer med elever och speciallärare att elever i behov av särskilt stöd i svenska inte får detta i tillräcklig utsträckning. Detta gäller i synnerhet i årskurs 7.

**Sammanfattningsvis** bedömer Skolinspektionen, utifrån skolans egen statistik, att måluppfyllelsen i svenska är förhållandevis hög. Resultaten från läsförståelsetestet i det nationella provet i svenska år 2010 indikerar dock att vissa elever kan ha svårigheter med läsförståelsen. Vidare är det viktigt att skolan vinnlägger sig om att elever som har behov av särskilt stöd i svenska får det, så att alla elever ges förutsättningar att nå kunskapsmålen i svenska och svenska som andraspråk.

## Allmänna undervisningskvaliteter

---

### Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Struktur och organisation
- Individanpassning, variation och utmaning
- Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward<sup>1</sup>

### *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö*

#### Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och elevernas självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter
- läraren involverar alla elever

### Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att i flera av klasserna råder en förhållandevis stödjande och uppmuntrande studiemiljö. Lärarna bemöter eleverna med respekt och visar in-

---

<sup>1</sup> Framåtsyftande vägledande samtal i syfte att förbättra elevernas möjlighet att nå målen.

## Rapport

2011-11-14

4 (15)

Dnr 40-2011:1833

trasse för deras synpunkter. Eleverna i årskurs 7 och 8 uppger dock att det ofta är bristande arbetsro och stökigt på lektionerna i svenska, och att detta påverkar deras lärandemiljö på ett starkt negativt sätt. Lektionsbesök bekräftar att i synnerhet i årskurs 7 finns det problem med bristande studiero, där elever kommer för sent, stör undervisningen och är inloggade på till exempel Facebook i stället för att arbeta med sina arbetsuppgifter. Lektionsobservationerna visar också att i dessa klasser där det förekommer ordningsproblem är också lärarens förväntningar på elevernas kunskapsutveckling låg. Rektorn uppger att i synnerhet i årskurs 7 finns det ordningsproblem i flera klasser. I årskurs 9 råder däremot en förhållandevis god studiero, vilket också framkommer via lektionsbesök och elevintervjuer.

**Sammanfattningsvis** bedömer Skolinspektionen att aspekten *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler svagheter än styrkor. I intervjuerna har det framkommit att bristen på studiero upplevs som omfattande i många klasser. Det får starkt negativa konsekvenser för elevernas studiemiljö och möjligheter att nå kunskapsmålen. Skolinspektionen har därför bedömt att svagheter överväger styrkorna när en sammanfattande värdering görs av granskningsaspekten, trots att lektionsobservationerna visar exempel på en stödande lärandemiljö och god studiero i vissa klasser

### *Struktur och organisation*

#### **Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten**

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga förklaringar och instruktioner
- läraren kontrollerar att eleverna förstått förklaringar och instruktioner
- läraren gör ett tydligt och sammanfattande lektionsslut

#### **Skolinspektionens bedömning**

Elevintervjuer och lektionsbesök visar att de flesta lektioner är strukturerade och organiserade. Lektionerna är uppdelade i olika moment, som följer på varandra i ett logiskt flöde. Lärarna anger ofta dispositionen för lektionerna, där det framgår i vilken ordning olika moment kommer. Lärarna försöker också förklara och ge instruktioner på ett tydligt sätt, och i de flesta fall följer också lärarna upp och kontrollerar så att eleverna förstår.

Lektionsobservationer visar dock att inledningen och avslutningen på lektionerna skulle kunna förbättras på många lektioner. Ofta presenterar läraren omedelbart innehållet och arbetsuppgifterna på lektionen, men utan att tydligt ange syftet/målet med lektionen eller arbetsområdet. Vidare slutar lektionerna ofta utan en tydlig avslutning,

där exempelvis lektionen summeras upp eller där framåtblickar görs mot kommande lektion.

**Sammanfattningsvis** bedömer Skolinspektionen att aspekten *Struktur och organisation* uppvisar fler styrkor än svagheter. Styrkorna ligger i att lektionerna ofta har en struktur med olika moment, vilka följer logiskt på varandra. Det är emellertid angeläget att lektionerna också innehåller tydliga inledningar och avslutningar.

### *Individanpassning, variation och utmaning*

#### **Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten**

- läraren anpassar undervisningen till elevgruppen
- läraren skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom samtalsstrukturen i klassrummet
- läraren ser till att elever med behov av särskilt stöd under lektionen får sådant

#### **Skolinspektionens bedömning**

Lektionsobservationer visar exempel på att lärarna försöker anpassa undervisningen efter elevernas behov och intressen. Detta tar sig exempelvis uttryck i att lärarna väljer texter som berör områden som kan antas ligga nära elevernas intresseområden, och att texter läses högt gemensamt i klassen för att elever med dyslexi lättare ska kunna förstå.

Undervisningens anpassning till elever som har förhållandevis lätt att nå målen förefaller förekomma i varierande grad. Å ena sidan uppger eleverna att ifall de blir klara med uppgifter i förväg brukar de få ytterligare uppgifter av ökande svårighetsgrad. Å andra sidan menar vissa elever att undervisningen i svenska ligger på för låg svårighetsgrad och inte är tillräckligt stimulerande.

Lektionsobservationer visar att lärarna försöker hjälpa och stötta elever som har problem i svenska. Lärarna uppger att de ger extra lätta texter till elever som har svårigheter med läsningen. Det ska dock framhållas att det finns flera elever på lektionerna i svenska som har stora problem med att förstå svenska språket i tal och skrift, och som sannolikt därför också behöver undervisning i svenska som andraspråk.

Undervisningen innehåller varierande arbetsformer, som till exempel lärargenomgångar, individuell läsning, läsning i helklass, filmvisning, diskussion i smågrupper och helklass.

**Sammanfattningsvis** bedömer Skolinspektionen att aspekten *individanpassning, variation och utmaning* uppvisar fler styrkor än svagheter. Styrkorna är att undervisningen ofta innehåller olika typer av anpassning till elevernas behov, intressen och kunskaps-

## Rapport

2011-11-14

6 (15)

Dnr 40-2011:1833

nivåer. Det kan emellertid finnas elever på lektionerna i svenska som också behöver undervisning i svenska som andraspråk.

### *Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward*

#### **Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten**

- läraren involverar alla elever
- läraren ger möjligheter till inflytande och eget ansvar
- läraren skapar förutsättningar för elevernas aktivitet och engagemang
- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande

#### **Skolinspektionens bedömning**

Lektionsobservationer visar att eleverna görs aktiva i undervisningen på olika sätt, genom till exempel eget arbete med läsning, skrivande och bearbetning av texter samt diskussion i smågrupper eller i helklass. De flesta elever arbetar också aktivt med dessa uppgifter. Det finns dock undantag i de klasser där det förekommer bristande studiero. Vidare finns det klasser där flickor ofta sitter tysta när det förekommer diskussion i helklass.

Lektionsbesök och intervjuer med elever visar att eleverna i flera fall har möjlighet att välja vilka texter de ska läsa när det förekommer övningar i läsförståelse, och att de också får välja mellan olika arbetsuppgifter vid skrivövningar. Vissa elever uttrycker dock önskemål om att i högre grad få påverka de texter som behandlas i undervisningen.

För några lektioner har Skolinspektionen bedömt att lärarnas användning av formativ bedömning<sup>2</sup> under lektionerna, och elevers egna reflexioner över undervisningen och sitt lärande, inte varit relevant inom ramen för lektionens upplägg. I de fall detta har värderats är dock bedömningen att eleverna i högre grad bör få reflektera över innehåll och arbetsformer i undervisningen.

**Sammanfattningsvis** bedömer Skolinspektionen att aspekten *Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward* uppvisar mer styrkor än svagheter. Styrkorna ligger i att eleverna görs aktiva på lektionerna och ges möjlighet till olika typer av inflytande över arbetsuppgifterna. Skolan behöver dock vara uppmärksam så att eleverna ges möjlighet att reflektera över undervisning när så är möjligt.

---

<sup>2</sup> Med formativ bedömning avses att läraren klagör var eleven befinner sig i relation till kunskapsmålen och att läraren ger vägledning om hur eleven ska komma vidare mot målen.

## Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

---

### *Skolans övergripande arbete med läsundervisning*

#### **Exempel på utgångspunkter vid granskningen**

- Rektorn ser till att det förekommer pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling
- Rektorn tar ansvar för att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- Eleverna har tillgång till skolbibliotek som används aktivt i läsundervisningen
- Rektorn utvärderar och omprövar regelbundet de särskilda stödinsatser som ges
- Rektor ger lärarna möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen
- Rektorn tar ansvar för att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger
- Rektorn tar ansvar för att lärarna har förutsättningar i form av läromedel, datorer, resurser osv.
- Eleverna känner till kursplanens mål, vet vad de ska kunna och vad de kan
- Läroplan och kursplan används som utgångspunkter i undervisningen
- Skolan arbetar med ämnesövergripande studier
- Lärarna utgår vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna

#### **Skolinspektionens bedömning**

Dokumentation från lärarna visar att ämnet svenska har ingått i ämnesövergripande undervisning. Exempel på sådana teman är "Valet", "Europaresan" och "Nobelpris och innovation". Eleverna har också fått läsa skönlitteratur och noveller i anslutning till de teman de arbetat med. Exempelvis har eleverna läst texter med historisk anknytning, som Remarques *På västfronten intet nytt* och Grochers *Jag överlevde*.

När det gäller samverkan i ämnet svenska, och i synnerhet kring läsundervisningen, uppger lärarna att de i vissa fall på eget initiativ gör gemensamma planeringar kring läsundervisningen och att de delar med sig av arbetsmaterial till varandra. Däremot förekommer det ingen pedagogisk samverkan på skolan specifikt för att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling. Vidare har lärarna i svenska inte haft något mer formellt samarbete med varandra läsåret 2010/11 i form av till exempel ämneskonferenser. Någon kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen har lärarna inte tagit del av de senaste åren.

Beträffande den fysiska lärmiljön finns det förutsättningar i form av IT-verktyg genom att alla elever har en egen bärbar dator och att dataprojektorer och så kallade Smart Boards finns installerade i de flesta klassrum. Skolbiblioteket är dock stängt, vilket gör

## Rapport

2011-11-14

8 (15)

Dnr 40-2011:1833

att eleverna inte själva kan besöka det under skoltid. Eleverna kan endast gå dit på lektionstid med sina lärare, vilket enligt elever och lärare förekommer ganska sällan.

Alla elever som börjar på skolan i årskurs 6 får sin läsförståelse testad via diagnostiseringsmaterialet DLS<sup>3</sup>. Har en elev svårt att nå kunskapsmålen i svenska, och utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd, utarbetas åtgärdsprogram av mentorn. De särskilda stödinsatser som skolan ger till elever med svårigheter i svenska utvärderas och omprövas emellertid inte av rektorn på övergripande skolnivå.

Läroplanen och kursplanen i svenska används i huvudsak som utgångspunkt vid läsundervisningen i svenska, och lärarna utgår vid bedömning och betygssättning från kursplanen och dess betygskriterier. Intervjuer med eleverna visar emellertid att deras målkännedom i svenska varierar, där vissa elever ganska väl känner till kursplanens mål medan andra känner till dem i mindre utsträckning. Av skolans timplan framgår att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som skollagen anger.

**Sammanfattningsvis** bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Skolans övergripande arbete med läsundervisning* uppvisar fler svagheter än styrkor. Det finns en del styrkor i den allmänna undervisningen i svenska, men samtidigt en del utvecklingsområden när det specifikt gäller läsundervisningen. Det finns till exempel inget systematiskt samarbete mellan lärarna angående läsundervisningen, skolans bibliotek är inte tillgängligt för eleverna och rektorn utvärderar inte att skolans samlade stödinsatser i svenska på skolnivå är adekvata och tillräckliga.

### *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?*

#### **Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen**

Finns exempel på

- skönlitteratur
- sakprosatexter
- texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras dramaturgiska komponenter
- kombinationer av olika texttyper
- texter från läromedel, andra skolämnen
- texter från digitala media
- texter producerade av lärare
- texter valda utifrån elevernas intressen erfarenheter och behov
- texter med autentiskt syfte som ligger bortanför elevens färdighet

---

<sup>3</sup> DLS är en förkortning för Diagnostiska läs- och skrivprov och är ett diagnostiskt material avsett för analys av läs- och skrivförmåga hos klasser eller enskilda elever.

**Skolinspektionens bedömning**

Intervjuer med elever och lärare liksom dokumentation från lärarna visar att eleverna får ta del av olika typer av texter i läsundervisningen, så som skönlitterära texter (romaner, noveller, dikter), brev, faktatexter, krönikor, insändare och debattartiklar. Eleverna läser också löpande nyhetsartiklar och faktatexter inom ramen för de ämnen som de arbetar med i projekten. När det gäller tidningstexter har vissa klasser haft tidningsprojekt där de läst och skrivit egna tidningar.

På de lektioner som Skolinspektionen deltagit har eleverna fått läsa texthäften med olika faktatexter om exempelvis motorcyklar, hästar och apor, liksom kortare deckare. Eleverna har också fått läsa skönlitterära texter som varit lärarproducerade. Vid ett lektionsbesök behandlades August Strindberg och eleverna fick läsa kortare skönlitterära texter som han författat. På några lektioner behandlades också språkbruk i samband med att ett nytt projekt om svenska språket och dess historiska utveckling startades upp. Eleverna fick då bland annat se filmen *Värsta språket* av Fredrik Lindström, där människans språkutveckling, dialekter och begreppsförklaringar behandlades.

Skolinspektionen bedömer utifrån lektionsbesök att lärarna försöker välja texter som knyter an till elevernas intressen, tidigare erfarenheter och utvecklingsnivå. I flera fall får eleverna själva också välja vilka texter de vill arbeta med när det bedrivs specifik läsundervisning. I elevintervjuerna är dock vissa elever kritiska mot att lärarna väljer alla texter och att eleverna har för lågt inflytande över valet av texter. Vissa elever tycker också att de texter de läser inte är särskilt intresseväckande.

**Sammanfattningsvis** bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?* uppvisar fler styrkor än svagheter. Eleverna får ta del av en förhållandevis bred uppsättning olika texter. Skolan bör dock vinnlägga sig om att eleverna har tillräckligt inflytande av valet av texter, så att de texter som läses upplevs som meningsfulla och stimulerande.

## Rapport

2011-11-14

10 (15)

Dnr 40-2011:1833

*Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?*

### Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- lärarna anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär
- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier
- läraren utgår från elevernas intressen och erfarenheter
- läraren utgår från elevernas behov vid bearbetning av text

### Skolinspektionens bedömning

I några fall har lektionerna huvudsakligen behandlat språkbruk, varför Skolinspektionen bedömt att bearbetning av text inte gått att värdera. På de lektioner där textbearbetning haft en mer framträdande roll har eleverna ofta själva läst texter i tilldelade texthäften. I något fall har eleverna läst texter högt i helklass ur en antologi. Bearbetningen av de lästa texterna har ofta skett genom att eleverna får svara på frågor som finns i anslutning till texthäftena. I något fall har bearbetningen skett i helklass, där läraren tillsammans med eleverna diskuterat och reflekterat kring de lästa texterna.

Lektionsbesök, liksom intervjuer med elever och lärare, visar att eleverna har diskuterat och arbetat med olika textgenrer som exempelvis debattartiklar och krönikor. Vidare görs eleverna också medvetna om att det finns olika strategier att läsa och bearbeta en text, som exempelvis sökläsning, översiktsläsning och djupläsning. Lärarna går igenom dessa strategier och eleverna får öva sig att tillämpa dem när de läser olika texter.

En iakttagelse från lektionsbesöken är emellertid att lärarna sällan förbereder läsningen genom att ge eleverna förförståelse till själva texten. Genom att sätta in texten i dess historiska och litterära sammanhang, eller faktamässiga kontext, kan läraren underlätta elevens förståelse av textens innehåll och form. I stället påbörjas elevernas läsning relativt omgående när läsundervisning äger rum. Eleverna uppger också i intervjuer att detta förberedande moment i läsundervisningen ofta behandlas ganska sparsamt.

En annan iakttagelse från lektionsbesöken är att bearbetningen av texterna sällan sker genom samtal och diskussioner i klassen. Det vanligaste är att eleverna individuellt bearbetar texterna genom att svara på frågor om texten. Däremot är det mindre vanligt att eleverna tillsammans med läraren i helklass eller i grupper diskuterar, samtalar och resonerar kring de lästa texterna. Undervisningen innehåller också få inslag av tolkning av texter, där till exempel textens innehåll, budskap och stil analyseras. Intervjuer med elever bekräftar att lektionerna ofta innehåller individuell textbearbetning och att lärarna inte, eller i låg utsträckning, går igenom hur skönlitterära texter kan tolkas och analyseras.

**Sammanfattningsvis** bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?* uppvisar fler svagheter än styrkor. Svagheter består i att lärarna inte tillräckligt bidrar med att ge eleverna en förförståelse till texterna, och att undervisningen innehåller få inslag av texttolkning och samtal kring texterna. Styrkorna är att eleverna har arbetat med olika textgenrer och fått tillämpa olika lässtrategier.

*Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?*

#### Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren använder sig av olika digitala medier i sin läsundervisning
- Läraren ger eleverna genom undervisningen kunskap om olika digitala mediers språk och funktion
- Läraren ger eleverna möjlighet att söka information via digitala medier samt ger dem verktyg för att kunna kritiskt granska internet och olika digitala medier

#### Skolinspektionens bedömning

I flera fall har Skolinspektionen vid sina lektionsbesök bedömt att användningen av digitala medier inte har varit relevant inom ramen för lektionsplaneringen. I de fall där detta ansetts vara relevant har eleverna fått se TV-programmet *Värsta språket* av Fredrik Lindström och då kunnat ta del av hur kunskap om människans språk, dialekter och begrepp förmedlas via filmmediet. I andra fall när det ansetts relevant att bedöma användning av digitala medier har eleverna fått söka kunskap om språkbruk via källor på Internet. Skolinspektionen noterar dock att lärarna inte fullt ut klargör vad syftet är med att eleverna till exempel ska se på film eller söka viss information, och efterlyser därför att användningen av de digitala medierna tydligare kopplas till lektionens mål/syfte.

Intervjuer med elever och lärare visar även att digitala medier som TV och film används i undervisningen, och att eleverna får skapa manus och film. Källkritiska inslag och bildanalyser förekommer också i undervisningen. Vissa elever menar dock att källkritik bara förekommer ibland och inte återkommer kontinuerligt.

**Sammanfattningsvis** bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?* är mestadels starkt. Styrkan ligger i att digitala medier an-

## Rapport

2011-11-14

12 (15)

Dnr 40-2011:1833

vänds på olika sätt i undervisningen. Det är dock viktigt syftet med användningen av digitala medier framgår tydligt.

***Följer skolan/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?***

### Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren/skolan följer upp elevernas förmåga att läsa förstå och tolka och bearbeta olika texttyper
- Läraren/skolan tar tillvara resultatet av uppföljningen för att förbättra läsundervisningen

### Skolinspektionens bedömning

Specialläraren uppger att alla elever som börjar på skolan blir testade i läsförståelse via diagnostiseringsmaterialet DLS. Via resultaten på dessa tester försöker skolan fånga upp de elever som eventuellt är i behov av särskilt stöd. De elever som visar sig ha läs- och skrivsvårigheter utreds vidare. Tidigare har en logoped gjort utredningar kring elevernas läs- och skrivsvårigheter, men nu sker det inom ProAros. ProAros är Västerås stads utförare av tjänster inom skola, vård, omsorg, socialt stöd, kultur och fritid. Specialläraren har också gjort en kurs för lärarna i svenska för hur de själva ska kunna göra breda screeningar med hjälp av DLS.

Resultaten från DLS-testerna används dock i mindre grad som verktyg för att planera och lägga upp undervisningen mer generellt i svenska, utan mest för att identifiera elever med läs- och skrivsvårigheter. Några rutiner eller något system för att kartlägga och utvärdera elevernas läsutveckling i de senare årskurserna på skolan finns inte enligt lärarna och specialläraren.

Skolan deltar i de nationella ämnesproven i svenska. Lärarna och rektorn uppger att resultaten från delprovet i läsförståelse (liksom resultaten från övriga delprov) främst används för att utvärdera elevernas kunskaper och färdigheter. Däremot används de inte som hjälpmedel för att utvärdera och förbättra undervisningen i svenska och i läsning.

**Sammanfattningsvis** bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?* uppvisar fler svagheter än styrkor. Skolan gör kartläggningar av elevernas läsförståelse när de börjar på skolan, men några senare uppföljningar görs sällan. Skolan använder inte resultaten från de egna testerna och de nationella ämnesproven i svenska för att utvärdera läsundervisningen.

## **Bakgrundsuppgifter om Skiljeboskolan**

---

Skiljeboskolan ligger i stadsdelen Skiljebo i Västerås. På skolan bedrivs undervisning för årskurs 6-9, inklusive verksamhet för elever med Aspergers syndrom. Läsåret 2010/11 finns 366 inskrivna elever på skolan och 43 anställda (varav 35 undervisande personal). Skolans leds av en rektor, som har administrativt stöd av en skolassistent. Lärarna är organiserade i fyra arbetslag med ett arbetslag per årskurs. Varje arbetslag leds av en arbetslagsledare. På skolan finns ett elevråd och ett vilande föräldraråd (inga representanter är utsedda för läsåret 2010/11). Skolans elevhälsoteam består av skolsköterska, skolläkare, psykolog, studie- och yrkesvägledare och två speciallärare. Rektorn träffar alla arbetslagsledare för ledningsgruppsmöte en gång i veckan. Även elevvårdsteamet träffar rektorn en gång i veckan. Varannan vecka hålls lärarkonferens som rektorn håller i, och varannan vecka sköts konferensen av arbetslagen.

## **Syfte och frågeställningar**

---

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot kvaliteten i läsundervisningen i ämnet svenska och hur skolorna följer upp och utvecklar elevernas läsförmåga och läsförståelse under grundskolans avslutande årskurser. Enligt flera forskare finns det ett klart samband mellan betyg som elever i de senare åren i grundskolan får och elevernas läsförmåga vilket gör detta angeläget. I granskningen är mer preciserat följande frågeställningar centrala:

*Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?*

*Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?*

*Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?*

*Följer skolan systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?*

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

*Struktur och organisation*

*Individanpassning, variation och utmaning*

## Rapport

2011-11-14

14 (15)

Dnr 40-2011:1833

*Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö*

*Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward*

### Metod och material

---

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som behandlas utarbetas med utgångspunkt från forskning om läsundervisning, den gällande läroplanen och kursplanen för svenska. Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

*Dokumentstudierna* ger en inblick i skolans organisation och arbete med läsundervisning i ämnet svenska. Resultat från elevernas nationella ämnesprov i läsförståelse och betygsresultat i ämnet svenska, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller läsundervisning, vilka textmaterial skolan använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla läsundervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

*Genom strukturerade lektionsobservationer* granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med läsundervisning samt allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Det finns en risk att inspektörerna under klassrumsobservationerna inte kommer att se någon läsundervisning. För att undvika detta informeras skolorna om syftet med granskningen och de centrala frågeställningarna. Skolan och lärarna får då möjlighet att förbereda sig för granskningen så att inspektörerna får en möjlighet att se hur skolan arbetar med läsundervisning. En möjlighet är att inspektörerna får se en undervisning som i normalfallet inte bedrivs. Skulle undervisningen visa sig ha en hög kvalitet har en del av syftet med granskningen uppnåtts. Bedrivs det däremot inte någon läsundervisning är det viktigt att de allmändidaktiska inslagen i undervisningen observeras och bedöms genom att allmänna undervisningskvaliteter granskas.

Läraren ska i förväg ge observatörerna en lektionsplanering samt uppgifter om elevsammansättningen i klassen. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel av en aspekt av läsundervisning. Detta görs i ett observationsschema som innehåller många olika aspekter av läsundervisningen och av allmänna undervisningskvaliteter. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna enskilt i sina observationsscheman. Därefter diskuterar de sina bedömningar och sammanställer detta i ett gemensamt observationsschema. I

**Rapport**

2011-11-14

15 (15)

Dnr 40-2011:1833

samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande lärare kort före och efter lektionen utifrån en frågeguide. Observationerna är också vara ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

*Intervjuer* med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av läsundervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om lässtrategier, läsmiljöer, anpassning av läsundervisningen, lärarnas kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt utvecklar läsundervisningen är viktiga för att komplettera det man sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i ämnet svenska på aktuell skola intervjuas. Om det finns speciella ämnesansvariga i ämnet så som specialpedagoger eller motsvarande ansvariga för stöd kommer även de att intervjuas. Elever till intervjuerna väljs ut från alla klasser i respektive årskurser. Både pojkar och flickor, samt elever med svensk respektive utländsk bakgrund, ska ingå. Medverkan är dock frivillig

*Elevenkäter* ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka texter eleverna får ta del av, om eleverna får läsa texter utifrån erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna har tillgång till texter genom olika medier. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Elevenkäten genomförs bland en slumpvis uttagen klass/grupp elever födda 1996 i varje skola vilka deltagit i någon av de observerade lektionerna. Enkäter till lärare och rektor används inte. Istället får rektorn och lärarna ett antal frågor i förväg utifrån de centrala frågeställningarna för att kunna förbereda sig inför intervjun